

Ἡ ἰσοτιμία τῶν συζύγων βασικός παράγοντας γιὰ τὴν προστασία τῆς οἰκογένειας

Εἰσήγηση τῆς κ. Σοφίας Σπηλιωτοπούλου, Νομικοῦ

«Σὲ μιὰ συνολικὴ στρατηγικὴ τῆς νομοθεσίας εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ διαπιστώσουμε ὅτι, αὐτὴ τῆ στιγμῇ, ἡ ἄμυνα τῆς οἰκογένειας - ἂν αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀντικειμενικὸς μας σκοπὸς - περνάει ἀναπόφευκτα ἀπὸ τὴν ἰσότητα δικαιωμάτων ἀνάμεσα στὸν πατέρα καὶ στὴ μητέρα».

J. Garbonnier

Ἐχει γίνει πιά διεθνῶς δεκτὸ πὼς ἡ ἰσοτιμία τῶν συζύγων εἶναι βασικός παράγοντας καὶ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐνίσχυση καὶ τὴν προστασία τῆς οἰκογένειας καὶ ἰδιαίτερα τῶν παιδιῶν.

Ὅλες σχεδὸν οἱ εὐρωπαϊκὲς νομοθεσίες, καθὼς καὶ οἱ νομοθεσίες πολλῶν μὴ εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ἔχουν καθιερώσει ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τῶν συζύγων, πρᾶγμα πὸ σημαίνει πλήρη συνεργασία μέσα στὴν οἰκογένεια, ἀμοιβαία ἠθικὴ καὶ ὕλική συμπαράσταση, ἀμοιβαῖο σεβασμὸ τῆς προσωπικότητας καὶ κοινὴ μέριμνα γιὰ τὰ παιδιά. Κι' αὐτοὶ ἀκόμη πὸ ἀμφέβαλλαν γιὰ τὴ σκοπιμότητα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἰσότητας στὶς οἰκογενειακὲς σχέσεις, ἀναγκάστηκαν, μπροστὰ στὴν ἐπιτυχημένη λειτουργία τῶν νέων θεσμῶν, νὰ τὴν παραδεχτοῦν.

Ἔτσι, ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσονομίας τῶν συζύγων, ὅπως διαπιστώνει καὶ ὁ πρωτεργάτης τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ γαλλικοῦ ἀστικοῦ δικαίου καθηγητῆς καὶ ἀκαδημαϊκὸς J. Carbonnier, εἶναι σήμερα «*μὴ ἀρχὴ πὸ δὲν δέχεται πιά συζῆτησιν*». Σκοπὸς κάθε νομοθετικῆς μεταρρύθμισης τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου σ' ὅλες τὶς προηγμένες χώρες εἶναι πιά ἡ πληρέστερη ἐφαρμογὴ, ἡ ἐνίσχυση καὶ ἡ κατοχύρωση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἀπὸ τὶς χώρες ὅπου ἡ ἰσονομία τῶν συζύγων δὲν εἶναι μόνον ἐκφραση μιᾶς κοινωνικῆς ἀναγκαίας καὶ αὐτονόητης ἀρχῆς, εἶναι καὶ ἐκφραση ἑνὸς ἐπιτακτικοῦ συνταγματικοῦ κανόνα, ἑνὸς κανόνα δηλαδὴ μὲ ὑπέρτατη δύναμη, πὸ παραμερίζει κάθε ἀντίθετη νομοθετικὴ διάταξη.

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 ἀπαγορεύει τὴ θέσπιση ὁποιασδήποτε νέας διατάξεως πὸ νὰ περιέχει διακρίσεις λόγῳ φύλου, ἐνῶ συγχρόνως δίνει στὸ νομοθέτη προθεσμία ὡς

τὸ τέλος τοῦ 1982, ἐπτάμισυ χρόνια δηλαδὴ συνολικά, γιὰ νὰ προσαρμόσει τὴ νομοθεσία πὸ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸ 1975 στὴ συνταγματικὴ ἐπιταγὴ τῆς ἰσότητας τῶν φύλων. Τὸ ὅτι ἡ συνταγματικὴ αὐτὴ ἐπιταγὴ ἀπαιτεῖ σοβαρὲς νομοθετικὲς μεταρρυθμίσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ριζικὲς μεταβολὲς τοῦ Οἰκογενειακοῦ δικαίου, εἶναι αὐτονόητο καὶ δηλώθηκε στὴν Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ κι' ἀπὸ τὸν τότε Ὑπουργὸ Δικαιοσύνης. Γι' αὐτὸ δόθηκε κι' ἡ προθεσμία.

Ἐξάλλου, ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ἰσοτιμίας τῶν συζύγων εἶχε ἐπανειλημμένα καὶ ἐγκυρα ὑποστηριχτεῖ στὴν Ἑλλάδα, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν προηγούμενων Συνταγμάτων.

Οἱ σημερινὲς νομικὲς σχέσεις τῶν συζύγων στὴ Χώρα μας

Στὸν Ἀστικὸ Κώδικα, τὸ κεφάλαιο τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου πὸ ἔχει τὸν τίτλο «Προσωπικαὶ Σχέσεις τῶν Συζύγων» ἀρχίζει μὲ τὸ ἄρθρο 1386, πὸ καθιερῶνει τὴν «ἀμοιβαίαν ὑποχρέωσιν πρὸς συμβίωσιν». Δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπλὴ ὑποχρέωση τῶν συζύγων, νὰ συνοικεῖν, νὰ συστεγάζονται, ἀλλὰ γιὰ μιὰ δέσμη ἀμοιβαίων ὑποχρεώσεων, στὴν ὁποία περιλαμβάνονται ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση γιὰ συνοίκηση, κι' ἡ ὑποχρέωση γιὰ ἀμοιβαία συμπαράσταση καὶ βοήθεια, πίστη καὶ ἀγάπη, συμμετοχὴ στὰ ἐνδιαφέροντα καὶ στὰ προβλήματα τοῦ ἄλλου, συμμετοχὴ στὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν κλπ. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἐκφράζει τὸν κατεξοχὴν ἠθικὸ χαρακτήρα τῆς συζυγικῆς σχέσης, τὴν ψυχικὴ ἐπαφή, τὸν συναισθηματικὸ δεσμὸ, τὸ δοῦναι καὶ λαβεῖν, πὸ χαρακτηρίζει καὶ στηρίζει κάθε ὕγιη γάμο.

Ἐνῶς ὁμοῦς ὁ παραπάνω κανόνας θάπρεπε κανονικά ν' ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου, ἡ ὠραία αὐτὴ ἀρχὴ τῆς ἀμοιβαιότητος διασπᾶται μὲ τὰ ἀμέσως ἐπόμενα ἄρθρα ποὺ καθιερώνουν τὴ νομικὴ ὑπεροχὴ καὶ κυριαρχία τοῦ ἀνδρα καὶ τὴ στερεότυπη κατανομὴ τῶν ρόλων μεταξὺ τῶν συζύγων.

Εἶναι γνωστὸ πὺς τὸ ἀποφασιστικὸ δικαίωμα γιὰ κάθε οἰκογενειακὸ θέμα, γιὰ τὸν ὄλο προγραμματισμὸ καὶ τὴν ὀργάνωση τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε καθημερινὴ ἀνάγκη, γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, γιὰ τὶς σχέσεις τῆς οἰκογένειας καὶ κάθε μέλους τῆς με τρίτους, ἀκόμη καὶ γιὰ ὀρισμένα προσωπικὰ θέματα τῆς γυναίκας ποὺ θεωρεῖται ὅτι «ἀφοροῦν τὸν συζυγικὸν βίον», τὸ δίνει ὁ νόμος στὸν ἀνδρα, τὸν ὁποῖο ὀρίζει ἀρχηγὸ («κεφαλῆ») τῆς οἰκογένειας. Εἶναι ἐπίσης γνωστὸ ὅτι ὁ νόμος δίνει στὴ γυναίκα τὸν εὐφημο ρόλο τῆς «διευθύνσεως τοῦ οἴκου», ποὺ σημαίνει κατὰ τὴ νομολογία, ὅτι τῆς ἀναθέτει ὡς βασικὴ τῆς ὑποχρέωση τὶς ὑλικὲς φροντίδες καὶ ἐργασίες ποὺ ἀφοροῦν τὸ νοικοκυριὸ καὶ τὰ παιδιὰ. Κι αὐτὲς ὁμοῦς οἱ ἐργασίες πρέπει νὰ γίνονται μέσα στὰ πλαίσια καὶ σὲ ἐκτέλεση τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ νόμο, ἔχει καὶ τὴ σχετικὴ εὐθύνη.

Ἐτσι, ὁ νόμος ὀρίζει τὸν ἀνδρα ἀνώτατο ἀποφασιστικὸ καὶ ὑπεύθυνο ὄργανο, καὶ τὴ γυναίκα ἐκτελεστικὸ, μὲ προφανεῖς νομικὰ καὶ ἠθικὰ μειωτικὲς συνέπειες γι' αὐτὴν. Ὑποχρεώνει τὴ γυναίκα νὰ προσφέρει προσωπικὲς ὑπηρεσίες στὴν οἰκογένεια, μὲ ἀντάλλαγμα τὴ συντήρηση τῆς ἴδιας καὶ τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸν ἀνδρα. Κι ἂν ὁ πατέρας τῆς ἔχει περιουσία, τὸν ὑποχρεώνει νὰ ἐνισχύσει τὰ εἰσοδήματα τοῦ γαμπροῦ του δίνοντας προίκα, ἀνάλογη μὲ τὴν κοινωνικὴ θέση τοῦ γαμπροῦ.

Βέβαια, ἡ ἀρχηγία τοῦ ἀνδρός δὲν ἔχει σήμερα τὴν ἀπόλυτη μορφή ποὺ εἶχε παλιότερα. Πρέπει ν' ἀσκειταί μὲ γνώμονα τὰ ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ συμφέροντα τῆς οἰκογένειας καὶ τῶν παιδιῶν. Ποιὸς ὁμοῦς θὰ κρίνει ἂν ὁ ἀνδρας κάνει τὴν πρέπουσα χρῆση τῶν ἐξουσιῶν του; Ὁ νόμος δίνει στὴ γυναίκα τὴ δυνατότητα τοῦ κατασταλτικοῦ ἐλέγχου, τὴ δυνατότητα δηλαδὴ ν' ἀνατρέψει ἐκ τῶν ὑστέρων μίαν ἀπόφαση τοῦ ἀνδρός, μόνον ἐφόσον εἶναι καταχρηστικὴ. Ἐφόσον δηλαδὴ βάζει σὲ κίνδυνο ἢ βλάπτει «προφανῶς» τὰ ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ συμφέροντα τῆς οἰκογένειας ἢ τῶν παιδιῶν εἰδικότερα, ἐφόσον περιορίζει ὑπερμετρα καὶ χωρὶς σοβαρὸ λόγο τὴν ἐλευθερία τῆς ἴδιας κλπ. Ὅρισμένες δικαστικὲς ἀποφάσεις κρίνουν ὅτι, ὑπάρχει κατάχρηση ὅταν ὁ ἀνδρας δὲν ζητήσει τὴ γνώμη τῆς γυναίκας του, πρὶν ἀποφασίσει πάνω σ' ἓνα οἰκογενειακὸ θέμα. Δέχονται ὁμοῦς ὅτι σὲ περίπτωσι διαφωνίας ὑπερισχύει ἡ γνώμη τοῦ ἀνδρα. Γιὰ νὰ θεωρηθεῖ ὁμοῦς ὅτι ὁ ἀνδρας κάνει κατάχρηση τῶν δικαιωμάτων του καὶ ν' ἀνατραπεῖ μὴ ἐπικίνδυνη ἢ βλαβερὴ ἐνέργειά του, ἢ ν' ἀναπληρωθεῖ μὴ ἐπικίνδυνη ἢ βλαβερὴ παράλειψή του, ἢ γυναίκα πρέπει νὰ καταφύγει στὸ δικαστήριον, ν' ἀπο-

δείξει τὴν κατάχρηση (πράγμα καθόλου εὐκόλο), καὶ ἢ κατάχρηση νὰ διαπιστωθεῖ ἀπὸ τὸν δικαστὴ, ποὺ κρίνει ἀνάλογα μὲ τὴ συγκεκριμένη περίπτωσι, μὲ κριτήρια ρευστὰ καὶ ἀβέβαια καὶ μὲ ἐλάχιστα μέσα στὴ διάθεσή του ποὺ νὰ βοηθοῦν τὴν κρίση του. Ἐτσι, οἱ προσφυγὲς γίνονται σὲ ὀριακὲς περιπτώσεις, ὁπότε ὁμοῦς, πολλὰς φορὲς, τὸ κακὸ ἔχει πιά γίνει.

Ἐτσι, ὑπέρτατος κριτὴς τοῦ ἠθικοῦ καὶ ὑλικοῦ συμφέροντος τῆς οἰκογένειας παραμένει ὁ ἀνδρας. Αὐτὸς ἔχει, κατὰ τεκμήριον, πάντα δίκην. Ὁ νόμος δείχνει ἐμπιστοσύνη στὸν ἀνδρα — δυσπιστία στὴ γυναίκα, καὶ μὴ δίνοντας στὴ σύζυγο καὶ μητέρα τὴ δυνατότητα ἀμεσης καὶ ἰσοτιμῆς συμμετοχῆς καὶ ἐπιρροῆς στὴν ὀργάνωση τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ στὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τῆς, θεσμοθετεῖ καὶ ἐνισχύει σχέσεις ἀνταγωνιστικὲς ἀνάμεσα στοὺς συζύγους.

Εἶναι φανερὸ πὺς ἡ θέση νομικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀνδρα δὲν δημιουργεῖ μόνον ἀντίστοιχη μειονεκτικὴ νομικὴ θέση τῆς γυναίκας, ἀλλὰ καταλήγει εἰς βάρος καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνδρα, σὲ βάρος ὄλης τῆς οἰκογένειας, τὴν ἐνότητα τῆς ὁποίας διασπᾶ, καὶ εἰδικότερα σὲ βάρος τῶν παιδιῶν, ποὺ ἔχουν ἀπόλυτη ἀνάγκη, στὴ δύσκολη ἐποχὴ μας περισσότερο ἀπὸ ποτέ, ἀπὸ τὴ μέριμνα καὶ τὴν οὐσιαστικὴ καὶ ἰσοτιμῆ παρουσία καὶ συμπαράσταση καὶ τῶν δύο γονέων τους, ὅπως προκύπτει ἀνάγλυφα καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη ποὺ ἔκαμαν οἱ προηγούμενοι ὁμιλητὲς. Τὸ ὑπόδειγμα τῆς οἰκογένειας δηλαδὴ ποὺ μᾶς δίνει ὁ νόμος, ἀντιστρατεύεται σαφῶς τὶς κοινωνικὲς καὶ ψυχικὲς ἀνάγκες μας.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἰσονομίας τῶν συζύγων ἐγγύηση γιὰ τὴν προστασία τῆς οἰκογένειας

Μὲ τὸ Σχέδιο Νόμου τῆς Ἐπιτροπῆς Γαζῆ, ποὺ προσαρμόζει τὸν Ἀστικὸ Κώδικα, καὶ ἰδίως τὸ Οἰκογενειακὸ Δίκαιο, στὸ συνταγματικὸ κανόνα τῆς ἰσότητος τῶν φύλων, ἡ ἀμοιβαία ὑποχρέωση γιὰ συμβίωση διατηρεῖται καὶ ἐνισχύεται. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμοιβαιότητος διέπει πλέον ὄλες τὶς προσωπικὲς καὶ περιουσιακὲς σχέσεις τῶν συζύγων μεταξὺ τους καὶ μὲ τὰ παιδιὰ. Πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση, οἱ σύζυγοι, κατὰ τὴ νέα διατύπωση, «ἀποφασίζουν ἀπὸ κοινου περὶ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν συζυγικὸν βίον». Ρυθμίζουν δηλαδὴ μὲ κοινὲς ἀποφάσεις τους τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ. Ἐτσι, τὸ ἀποφασιστικὸ δικαίωμα τοῦ ἀνδρα ἀντικαθίσταται μὲ τὸ διάλογο. Ὁ γάμος στηρίζεται στὴν ἀμοιβαία ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ συμπαράσταση τῶν συζύγων, καὶ στὴν κοινὴ τους συμπαράσταση καὶ εὐθύνη ἀπέναντι στὰ παιδιὰ. Ἡ στερεότυπη κατανομὴ τῶν ρόλων καταργεῖται, γιὰ τὸν δὲν χρειάζεται πλέον, ἀφοῦ οἱ σύζυγοι θὰ διαρρυθμίζουν μαζὶ τὴν οἰκογενειακὴ τους ζωὴ καὶ θὰ μοιράζονται ὄλες τὶς εὐθύνες, ὁπότε θὰ γίνονται ἀλληλοσυμπλήρωση καὶ ἐναλλαγὴ τῶν ρόλων ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς περιστάσεις.

